

บทที่ 11 การเมืองสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็น นายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2

เค้าโครงเรื่อง

1. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 1
 - 1.1 คณะรัฐบาล
 - 1.2 ความร่วมมือระหว่าง ไทยและสหรัฐอเมริกา
 - 1.3 รัฐบาลและสภาวการณ์ทางการเมือง
2. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 2
 - 2.1 คณะรัฐบาล
 - 2.2 ความขัดแย้งและปัญหาในการบริหารประเทศ
 - 2.3 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกับการเมือง
3. รัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514
 - 3.1 สาเหตุและการยึดอำนาจ
 - 3.2 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515
4. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 3
 - 4.1 คณะรัฐบาล
 - 4.2 การเมืองยุคคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2514
5. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

สาระสำคัญ

1. จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีที่สืบทอดตำแหน่ง อำนาจทางการเมือง

เมืองและการทหารจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

2. ภายหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ได้มีพรรคสหประชาไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 เป็นพรรครัฐบาล และมีพรรคประชาธิปไตย เป็นแกนนำของพรรคฝ่ายค้าน

3. รัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เป็นการยึดอำนาจตนเองของจอมพล ถนอม กิตติขจร เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเมืองและการทหารให้มากยิ่งขึ้น

4. การเมืองในยุค รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 รัฐบาลมีสถาบันบัณฑิตแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา และมีคณะรัฐมนตรีเป็นข้าราชการประจำ

5. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีสาเหตุมาจากบทบาทและอำนาจทางการเมืองและการทหารของกลุ่มถนน-ประชาส-ณรงค์ ส่งผลทำให้รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร สิ้นสุดลง

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทที่ 11 แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายสภาพการเมืองยุคจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 2 ได้
2. อธิบายบทบาททางการเมืองของพรรคสหประชาไทย และพรรคประชาธิปไตย ได้
3. สรุปสาเหตุรัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และการเมืองภายหลังรัฐประหารได้
4. เปรียบเทียบการเมืองยุค รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 กับการเมืองยุค รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ได้
5. อธิบายบทบาททางการเมืองของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้

□□

□ ในบทที่ 11 นี้ เป็นการศึกษาการเมืองในสมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 ระยะเวลาบริหารประเทศระหว่าง 9 ธันวาคม 2506 - 14 ตุลาคม 2516 จะศึกษาการเมืองในยุครัฐธรรมนูญ 3 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และ รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ศึกษาบทบาทของพรรคสหประชาไทย และพรรคประชาธิปัตย์ เหตุการณ์รัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นสาเหตุการสิ้นสุดของรัฐบาล □

1. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 1

1.1 คณะรัฐบาล

พลเอก ถนอม กิตติขจร ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2506 อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าพลเอก ถนอม เคยมีบทบาททางการเมืองมาแล้ว เช่น เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากนายพจน์ สารสิน (1 มกราคม 2501 - 20 ตุลาคม 2501) เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้น

รายนามคณะรัฐมนตรี มีดังต่อไปนี้

1. พลเอก ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลเอก ปรีภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
4. นายสุนทร หงส์ลดารมภ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5. พันเอก ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. พลเอก สุรจิต จารุเศรณี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
7. พลโท พงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
8. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

9. พระยาอรรณการิย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
10. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
11. นายเกษม ศรีพิชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
12. พระบาราศน์ราตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
13. นายบุญชัย เจริญไชย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
14. พระประกาศสทกรณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสำนักนายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
15. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
16. นายบุญชนะ อัดถากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
17. นายทวี แรงขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

จากรายชื่อบุคคลรัฐมนตรีขอมแสดงให้ เห็นว่ารัฐบาลชุดใหม่เป็นรัฐบาลที่ต่อเนื่อง จากคณะรัฐบาลชุดเก่า เพราะบรรดารัฐมนตรีหลายคนเคยร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนายกรัฐมนตรีก็ได้แถลงว่านโยบายภายในและภายนอกประเทศยังคงยึดถือตามรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาทิเช่น การต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง รัฐบาลจะมี สภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่สภานิติบัญญัติ และดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรต่อไป เพราะ ยังไม่แล้วเสร็จ นับตั้งแต่การจัดตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502

นายกรัฐมนตรีได้นำคณะรัฐบาลเข้าแถลงนโยบายต่อสภาร่างรัฐธรรมนูญ (19 ธันวาคม พ.ศ. 2506) และได้รับการไว้วางใจอย่างท่วมท้น โดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้ปรบมืออย่างกึกก้องให้กับนโยบายของรัฐบาล¹ ต่อมาพลเอก ถนอม กิตติขจร ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนยศเป็น "จอมพล" (10 มกราคม พ.ศ. 2507) สำหรับฐานอำนาจทางการเมือง จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกตำแหน่งหนึ่ง และนายกรัฐมนตรียังมีมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2502 ช่วยเสริมอำนาจอีกทางหนึ่ง ฐานและอำนาจทางการเมืองการทหารจึงมีความมั่นคงอย่างมาก แต่ปัญหาที่สร้างความหนักใจใน เบื้องต้นสำหรับรัฐบาลก็คงจะเป็น การสืบสวนสอบสวนเรื่องปัญหาพรรคจำนวนมหาศาลของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งปรากฏผลต่อมาว่า คณะกรรมการสอบสวน พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความผิดจริง รัฐบาลจึงมีคำสั่งยึดทรัพย์สินของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

1.2 ความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา

รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ยังคงดำเนินนโยบายผูกพันกับสหรัฐอเมริกาต่อไป ดังเช่นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ผ่านมา จึงมีการตกลงให้ใช้ฐานทัพในประเทศไทย กำลังทหารของสหรัฐรุ่นแรกได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2506 และเข้าประจำตามฐานบินต่าง ๆ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ส่งกำลังทหารไทยอาสาสมัครช่วยสหรัฐอเมริกา และเวียดนามใต้รบอย่างเต็มอัตรา คือ หน่วยจางอาน-ศึก และ กองพลเสือดำ เป็นเหตุให้ประเทศไทยเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามเวียดนามอย่างแท้จริง และสหรัฐอเมริกา ก็ได้ใช้ประเทศไทยเป็นฐานเพื่อไปทิ้งระเบิดถล่มเวียดนามเหนือ²

ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาทางด้านการทหารและการพัฒนาประเทศ ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำมาพิจารณาได้ดังนี้

ด้านการเมือง : ไทยขาดอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับเพื่อนบ้านที่ปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์ เช่น จีน³

ด้านการทหาร : ในขณะที่ไทยได้รับความช่วยเหลือด้านการทหารรวมทั้งอาวุธยุทธภัณฑ์ แต่ไทยต้องจัดเตรียมไว้ใช้จ่ายในกิจการทหาร และอำนวยความสะดวกแก่หน่วยทหารสหรัฐอเมริกา เช่น หน่วยจัสแมก เป็นจำนวนเพิ่มขึ้น ปีละไม่ต่ำกว่า 15 ล้านบาท⁴

ด้านเศรษฐกิจ : สหรัฐอเมริกาช่วยให้ไทยมีการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีการสร้างถนน สาธารณูปโภค การลงทุนทางอุตสาหกรรม แต่มีส่วนทำให้ไทยต้องเสียตลาดการค้าสำคัญ เช่น ฝิ่น เพราะมีสหรัฐเป็นคู่แข่งในสินค้าทางการเกษตร⁵ และยังสูญเสียรายได้จากกรณีสินค้า PX (Army Post Exchange) ซึ่งสหรัฐอเมริกาส่งเข้ามาเพื่อการอุปโภคบริโภคของทหารอเมริกันอีกด้วย

ด้านสังคมและวัฒนธรรม : การมีทหารและผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันเข้ามาพำนักในประเทศไทยจำนวนมาก ก่อให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจภาคบริการ บาร์ ไนต์คลับ ออบ ออบ นวด ชูเปเปอร์มาเก็ต โรงภาพยนตร์ แหล่งอบายมุข ฯลฯ ซึ่ง "ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ดในกรุงเทพฯ และตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไป โดยเฉพาะเมืองที่เป็นที่ตั้งของฐานทัพอเมริกัน"⁶ เนื่องจากการก่อสร้างและขยายตัวของธุรกิจ มีชนชั้นกรรมมาชีพเกิดมากขึ้นในจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับฐานทัพอเมริกัน ทั้ง 7 และเกิดการเคลื่อนย้ายทางสังคมครั้งใหญ่จากชนบทสู่เมือง เกิดเศรษฐกิจใหม่จำนวนมากโดยการทำธุรกิจทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายได้แก่ โสเภณี เมียเช่า การค้าอาวุธ ยาเสพติด

สินค้าที่ภาษี⁷⁾ และปัญหาเด็กลูกครึ่งอเมริกันก็เกิดขึ้นมากมาย

การช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงเมื่อสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนนโยบายใน พ.ศ. 2512 เป็น "นโยบายนิกสัน" (Nixon Doctrine) ซึ่งทำให้การช่วยเหลือเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์เริ่มลดลง⁸⁾ เปลี่ยนเป็นความช่วยเหลือประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น การให้กู้เงินระยะยาวดอกเบี้ยต่ำเพื่อพัฒนาประเทศ และหลัง พ.ศ. 2519 ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงจะไม่ปรากฏอีก รวมทั้งลดการช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญ ทุนการศึกษาตุงาน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์⁹⁾

การดำเนินนโยบายผูกพันกับสหรัฐอเมริกาของรัฐบาล เป็นสาเหตุที่ถูกนำมาอภิปรายโจมตีเสมอ ๆ ทั้งในสภา และการโจมตีนอกสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการเลือกตั้งโดยพรรคฝ่ายค้านและสื่อมวลชน

1.3 รัฐบาลและสภาวการณ์ทางการเมือง

ก. การเมืองทั่ว ๆ ไป

ระยะแรกรัฐบาลไม่มีปัญหาอุปสรรคมากมายนัก เพราะนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเต็มที่ทั้งอำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2502¹⁰⁾ และจากการสนับสนุนของสภาร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งฐานทางการเมือง รัฐบาลอ้างว่าสถานการณ์บ้านเมืองยังไม่อำนวยที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เพราะประเทศกำลังเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และสถานการณ์การเมืองในภูมิภาคเอเชีย และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทยแสดงบทบาทมากขึ้น จึงมีการปะทะกันด้วยอาวุธ เช่นกรณีการปะทะกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เป็นครั้งแรก ที่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เรียกว่า "วันเป็นแตก" (8 สิงหาคม พ.ศ. 2508)¹¹⁾ เป็นเหตุให้รัฐบาลใช้กำลังทหาร ตำรวจ และพลเรือนเข้ากวาดล้างปราบปราม และมีผลทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ขยายตัวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นอีก

รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กำหนดให้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 เพื่อพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 เน้นการพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เน้นความสำคัญของการพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษา การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและการบริหารด้านต่าง ๆ ระยะของแผนระหว่าง พ.ศ. 2510-2514 ส่วนผลจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ทั้งการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ด้านการลงทุนจากต่างประเทศทั้งด้านอุตสาหกรรมและบริการ และการ

ลงทุนในประเทศด้านการเงินและการธนาคาร แต่เนื่องจากการพัฒนาการเกษตรในส่วนภูมิภาคยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงมีการหลั่งไหลของแรงงานจากชนบทโดยเฉพาะภาคอีสานเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ปัญหาที่ติดตามมาจากการอพยพของแรงงานจากชนบทคือ การขาดแคลนที่อยู่อาศัย และการว่างงาน การเกิดชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ

ส่วนในเรื่องการทำทนายอำนาจรัฐบาล ได้ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ เช่น 1 ธันวาคม 2507 เจ้าหน้าที่สืบราชการลับฝ่ายทหาร และตำรวจสันติบาล และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ได้จับกุมผู้คิดจะยึดการปกครองในวันที่ 3 ธันวาคม 2507 บุคคลกลุ่มนี้มีจุดประสงค์จะล้มรัฐบาลซึ่งเห็นว่าเป็นเผด็จการและต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ได้ยื่นฟ้องบุคคลคณะนี้ รวม 10 คน (1 พฤศจิกายน 2508) ศาลทหารได้พิจารณาลงโทษจำเลย 3 คน คือ พันโท บุญฤทธิ์ จาฎามระ โดยให้จำคุกคนละ 3 ปี แต่ลดให้ 1 ใน 3 จึงจำคุกคนละ 2 ปี ส่วนจำเลยคนอื่น ๆ หลีกเลี่ยงไม่พอ ให้ยกฟ้องปล่อยตัวไป

แต่ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชื่อเสียงของคณะรัฐบาลได้แก่ คดี พลเอก สุรจิต จารุเศรณี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร รับเงินสินบน 3 ล้านบาท จากพ่อค้าเพื่อขอรับสิทธิพิเศษในการทำสวนยางในป่าสงวน อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ศาลตัดสินลงโทษ 15 ปี

สำหรับความเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้มีการรวมกลุ่มของนักการเมือง และผู้สนับสนุนรัฐบาลในรูปของกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า "สันนิบาตเสรีชนแห่งประเทศไทย" ประกอบด้วยนักการเมืองและอดีตผู้แทนราษฎรจังหวัดต่าง ๆ เข้ามาเข้าร่วมเป็นสมาชิกสันนิบาตฯ และคาดหวังว่าจะไปสมัครรับการเลือกตั้ง สันนิบาตเสรีชนฯ จึงทำหน้าที่คล้ายเป็นพรรครัฐบาลในขณะที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมือง การหาสมาชิกกระทำด้วยการชักชวนนักการเมืองและอดีตส.ส. จังหวัดต่าง ๆ เข้ามาร่วมกลุ่ม รวมทั้งได้มีการตระเตรียมเพื่อการทำเสียงเลือกตั้ง

อาจสรุปได้ว่า ในระยะแรกของรัฐบาลของ จอมพล ถนอม กิตติขจร นั้น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 มีส่วนทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ แต่สภาพความมั่นคงทางการเมืองจะเริ่มแปรเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา

ข. รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511

เนื่องจากสภาร่างรัฐธรรมนูญทำงานส่วนใหญ่ทางนิติบัญญัติ คือการพิจารณาร่างกฎหมายที่รัฐบาลเสนอเข้าสู่สภา และรัฐบาลก็ได้แสดงให้เห็นว่าจะกำหนดระยะเวลาที่จะประกาศ

ใช้รัฐธรรมนูญเมื่อใด สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงร่างรัฐธรรมนูญโดยไม่ได้เร่งรัด เป็นผลให้ใช้เวลา ร่างทั้งสิ้นรวม 9 ปี ใช้งบประมาณในการจัดร่าง ถึง 100 ล้านบาทเศษ¹² นับเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างยาวนานกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ (แต่งตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ได้ใช้เวลาร่างมาจนเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511) และได้มีการประกาศใช้ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511" นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 8

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทน (มาตรา 71) โดยสมาชิกวุฒิสภาให้มีจำนวนสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทน (มาตรา 78) นอกจากนี้หลักการที่สำคัญในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ที่ผิดแปลกกว่ารัฐธรรมนูญของไทยฉบับที่แล้ว ๆ มา และไม่เป็นที่ประจักษ์โดย คือ มีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้สมาชิกแห่งสภาผู้แทน เป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ตอนหนึ่งว่า "... นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีอื่นซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร จะเป็นสมาชิกแห่งรัฐสภาในขณะเดียวกันมิได้ ..." มาตรา 139 ระบุว่า "รัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนในขณะเดียวกันมิได้" นอกจากนี้ วุฒิสภายังมีอำนาจเทียบเท่าสภาผู้แทน คือมีอำนาจในการเสนอร่างกฎหมาย และมีอำนาจในการขอเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 จึงกำหนดลักษณะพิเศษให้อำนาจฝ่ายบริหารอยู่เหนืออำนาจนิติบัญญัติ เพราะคณะรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากสภาผู้แทน และรัฐบาลสามารถบริหารประเทศโดยไม่ต้องขอความเห็นชอบในนโยบายจากสภา

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังกำหนดไว้อีกว่า การลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ จะต้องได้รับเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งในทางปฏิบัติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก และกำหนดให้รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารมีสิทธิยุบสภาได้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช จึงเรียกว่า รัฐธรรมนูญ"ฉบับฟันปลอม"

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาขึ้นปฏิบัติหน้าที่นิติบัญญัติ ในระหว่างที่ยังมิได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนสมาชิกวุฒิสภามีทั้งสิ้น 120 คน ซึ่งเป็นทหารและตำรวจถึง 91 คน¹³ และต่อมาเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 ได้มีการตั้งสมาชิกวุฒิสภาเพิ่มขึ้นอีก 44 คน เพื่อให้ครบจำนวนตามความในมาตรา 78 วรรค 2 แห่งรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติไว้ว่า สมาชิกวุฒิสภาให้มีจำนวนสามในสี่ของสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทน

มีข้อสังเกตว่า หลังจากมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพียงวันเดียว 21 มิถุนายน พ.ศ. 2511 ได้มีการเดินขบวนเนื่องจากรักไฮด์ปาร์คต้องการจัดไฮด์ปาร์คขึ้นที่ท้องสนามหลวง แต่ทางการ

ขัดขวาง และการเดินขบวนแปรเป็นการประท้วงการขึ้นค่าโดยสารรถเมล์ เป็นเหตุให้ดาวไฮด์ปาร์ค เช่น นายชวน รัตนวราหะ นายชาญ กระตุกฤษ์ นายฉลอง ทาญตระกูล นายธนู แก่นทับทิม และนายสวัสดิ์ ชวนเชย ถูกจับกุมเป็นผู้ต้องหาคดีกบฏไฮด์ปาร์คคลองรัฐธรรมณู¹⁴

ค. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 พรรคการเมืองและการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2512

1. พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511

วุฒิสภาได้ดำเนินการพิจารณากฎหมายต่าง ๆ กฎหมายสำคัญ คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 และกฎหมายเลือกตั้ง แต่ระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้งทั่วไป ได้มีเหตุการณ์หนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในเขต กรุงเทพ-ธนบุรี ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2511 ผลการเลือกตั้ง พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งทั้งหมด แสดงถึงการสนับสนุนฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลของประชาชนชาวกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ตาม 16 ตุลาคม พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 ได้ผ่านสภาออกมามีผลบังคับใช้ พ.ร.บ.ฉบับนี้เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ 2 มีสาระส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 ได้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นโดยกฎหมายฉบับนี้ รวม 17 พรรค และรัฐบาลได้ประกาศที่จะให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512

2. พรรคการเมือง

พรรคสหประชาไทย

พรรคสหประชาไทย เป็นพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล มี จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค มีรองหัวหน้าพรรค 3 คน คือ พล.อ. ประภาส จารุเสถียร พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ นายพจน์ สารสิน และ พล.อ.อ. ทวี จุลละทรัพย์ เป็นเลขาธิการพรรค และรองเลขาธิการพรรค 3 คน คือ พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา พล.ท. แสงว สำนามรงค์ และ พล.ต.ท. พิชัย กุลละวณิชย์ พรรคสหประชาไทย ถือได้ว่ามีกำเนิดมาจากขบวนการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 พรรคนี้เรียกกันว่า พรรครัฐบาล¹⁵ ชื่อสังเกต บุคคลส่วนหนึ่งที่ประกอบกันเป็นพรรคสหประชาไทย ล้วนแต่เป็นบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลและเป็นผู้คุมอำนาจในประเทศแทบทั้งสิ้น

พรรคสหประชาไทยจดทะเบียนก่อตั้งพรรคเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ใช้ชื่อย่อว่า "สปท" หรือใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า United Thai People's Party

พรรคสหประชาไทยจัดให้มีการประชุมสัมมนาสมาชิกของพรรคเป็นครั้งแรกที่บริเวณ
แสดงสินค้าหัวหมาก ในวันที่ 12-14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 มีสมาชิกจากทุกจังหวัดมาร่วมประชุม
900 คนเศษ ทั้งอดีตส.ส. ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน และพ่อค้า ในเดือนตุลาคม พ.ศ.
2511 มีหลักฐานกล่าวอ้างว่ามีผู้สมัครเป็นสมาชิกพรรค และได้รับบัตรประจำตัวสมาชิกเป็นจำนวน
ถึง 30,000 คนเศษ¹⁶

พรรคประชาธิปัตย์

นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้ถึงแก่อสัญกรรมไปตั้งแต่วันที่
15 มีนาคม พ.ศ. 2511 ดังนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงได้เข้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค
ประชาธิปัตย์แทน มีคุณหญิง เลขา อภัยวงศ์ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค
นายใหญ่ ศวิตชาติ เป็นเลขาธิการพรรค (ต่อมา นายใหญ่ ลาออก นายธรรมบุญ เทียนเงิน
จึงเป็นเลขาธิการแทน) พรรคประชาธิปัตย์จดทะเบียนเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2511 มี
สมาชิกปรากฏชื่อในการจดทะเบียนรวม 1,580 คน¹⁷ อาจกล่าวได้ว่า พรรคประชาธิปัตย์เป็น
พรรคการเมืองเก่าที่จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งที่ 3 และพรรคนี้เป็นพรรคใหญ่รอง
มาจากพรรคสหประชาไทย หรือ พรรครัฐบาล

พรรคการเมืองอื่น ๆ

นอกจากพรรคสหประชาไทยและพรรคประชาธิปัตย์แล้ว ก็ยังมีพรรคการเมืองอื่น ๆ
อีก ได้แก่ พรรคแนวประชาธิปไตย ของ ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว พรรคประชาชน ของนายเลียง
ไชยกาล พรรคเสรีประชาธิปไตย ของ นายจรรุบุตร เรืองสุวรรณ พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ ของ
นายเทพ โชติณัฐิต พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนา ของ พระช่วงเกษตรศิลปการ พรรคแรงงาน ของ
นายเชื้อ กาน้ำแก้ว พรรคประชาชนพัฒนา ของ ร.อ. ม.ร.ว. วีระพงษ์ ทองแถม พรรคชาวนา
ชาวไร่ ของกลุ่มผู้บริหารงานกลุ่มชาวนาจากภูมิภาคต่าง ๆ มีนายไพบูลย์ อารีชัน เป็นหัวหน้า
พรรคอิสสระธรรม ของ หลวงชัยสุภา พรรคสยามใหม่ ของ พลตรี กระแส เสนาพลสิทธิ์ และ
พรรคชาติประชาธิปไตย ของ ม.ร.ว. น้ำเพชร เกษมสันต์

นอกจากนี้ ภายหลังจากเลือกตั้งแล้ว วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2512 ส.ส.ที่ไม่
สังกัดพรรคจำนวนหนึ่ง ได้รวมตัวเข้าด้วยกัน มาจัดตั้งพรรคในภายหลัง ได้แก่ พรรคอิสสระ มีนาย
โกศล ไกรฤกษ์ เป็นหัวหน้าพรรค และอีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคชาตินิยม มี นายวิมพ์ วิมลมาลย์

เป็นหัวหน้าพรรค และต่อมา มีพรรคท้องถิ่นก้าวหน้า ของ นายชำนาญ ยุวบูรณ์ และ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย ของ พ.อ.สมคิด ศรีสังคม

3. การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2512

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10 (10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512) พรรคสหประชาไทยได้รับแรงค์หาเสียง โดยทำการหาเสียงแบบแบ่งออกเป็นเขตภูมิภาค โดยเน้นว่า พรรคสหประชาไทยเป็นพรรคของรัฐบาลที่จะช่วยในการพัฒนาท้องถิ่น และการวางรากฐานสาธารณสุขไปทั่ว อันได้แก่ ถนน เขื่อน การชลประทาน คลอง ตลอดจนการศึกษา ฯลฯ ยังปรากฏอีกด้วยว่า พรรคสหประชาไทยได้อาศัยอำนาจหน้าที่ราชการเป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง และพรรคสหประชาไทยได้คัดเลือกอดีตส.ส. พรรคเสรีนิยมคคิลลาเข้ามาเป็นสมาชิกพรรค และส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง แต่ในทางตรงกันข้าม พลเอก ประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งให้ข้าราชการวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด (คำสั่งลงวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2511 และลงวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2512)

ผลการเลือกตั้ง พรรคสหประชาไทยได้คะแนนเสียงส่วนใหญ่ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ โดยเฉพาะมีคะแนนนิยมสูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนนทั้งหมดจากจังหวัดพระนครและภาคใต้ ส่วนภาคอื่น ๆ ได้บ้าง ดังนั้น อาจพิจารณาได้ว่า จากการส่งสมาชิกเข้าแข่งขันรวม 18 พรรค กับ ผู้สมัครในนามอิสระ แต่การแข่งขันเป็นเพียง 2 พรรคใหญ่ คือ พรรคสหประชาไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งทั้ง 2 พรรคส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกจังหวัด ผลการเลือกตั้งปรากฏดังนี้

พรรคสหประชาไทย	75	ที่นั่ง
พรรคประชาธิปัตย์	57	ที่นั่ง
พรรคแนวประชาธิปไตย	7	ที่นั่ง
พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ	4	ที่นั่ง
พรรคประชาชน	2	ที่นั่ง
พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนา	2	ที่นั่ง
พรรคเสรีประชาธิปไตย	1	ที่นั่ง
ผู้สมัครอิสระ	71	ที่นั่ง
รวมจำนวน	219	ที่นั่ง ¹⁸

จะเห็นว่าแม้พรรคสหประชาไทยจะมีที่นั่งสูงสุด แต่ก็ยังไม่เกินกว่าครึ่งหนึ่ง ดังนั้น จะต้องเพิ่มความสนับสนุนจากส.ส. ผู้สมัครอิสระซึ่งมีจำนวนถึง 71 ที่นั่ง และยังมีข้อควรพิจารณาคือ พรรคประชาธิปัตย์มีชัยชนะ ในจังหวัดพระนครทุกที่นั่งรวม 15 ที่นั่ง จึงดูเหมือนว่าชาวพระนครเลือก พรรคฝ่ายค้าน เข้าสภาทั้งหมด แต่รัฐบาลก็พอจะอาศัยการสนับสนุนจากวุฒิสมาชิกได้ นอกจากนี้ยังมี ส.ส. ในกลุ่มสันนิบาตเสรีชนอีกราว 30 คนเศษ ที่จะให้การสนับสนุนแก่พรรคสหประชาไทย โดยมี ข้อต่อรองเรื่องผลประโยชน์เป็นการตอบแทน

พรรคสหประชาไทยได้เป็นแกนกลางจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ 7 มีนาคม พ.ศ. 2512 โดยมีคะแนนเสียงทั้งหมด 110 เสียง และมีจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก เบื้องหลังการฟอร์มตัวนายกรัฐมนตรีเพื่อจัดรัฐบาล ก็ได้สะท้อนปัญหาความยุ่งยาก ที่จะจัดตั้งฐานเสียงจากส.ส. เพราะส.ส. อิสระบางคนไม่จริงใจที่จะให้การสนับสนุนพรรคสหประชาไทย ด้วยเหตุขัดแย้งจากผลการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในนามพรรคสหประชาไทย ซึ่งพรรคไม่ ส่งสมัครในนามพรรค จึงต้องไปสมัครอิสระ แต่ในที่สุดก็ยินยอมให้ความร่วมมือกับพรรคสหประชาไทย เพราะต้องการเป็นฝ่ายรัฐบาล และปัญหาการสนับสนุนรัฐบาลด้วยความจำเป็นจะมีผลกระทบทางการเมืองติดตามมา ซึ่งการต่อรองและการเรียกร้องผลประโยชน์ทางการเมือง จะมีส่วนเป็นสาเหตุนำไปสู่การปฏิวัติตัวเองและยุบสภา ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

กิจกรรมการเรียนรู้ 1

จงสรุปการเมืองสมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 1

2. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 2

2.1 คณะรัฐบาล

จอมพล ถนอม กิตติขจร จัดตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2512

มีรายนามคณะรัฐมนตรีดังนี้

1. พลเอก ประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
2. นายพจน์ สารสิน	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลโท แสวง เสนาณรงค์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสำนักงานนายกรัฐมนตรี
4. จอมพล ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5. นายเสวิม วิณิชยกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6. พันเอก ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
7. ม.ร.ว. จักรทอง ทองใหญ่	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
8. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
10. พลเอก ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
11. หลวงจัญญเนติศาสตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
12. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
13. นายบุญชนะ อัดถาวร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
14. พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
15. พลโท พงษ์ ปุณณะกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
16. พลเอก จิตติ นาวิเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
17. ม.ร.ว. ทองแท้ ทองแถม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
18. นายจิตติ สุจริตกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
19. นายมัญญ บริสุทธี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
20. พลเรือตรี ชลี สินธุโสภณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
21. ม.ล. ชูชาติ กำภู	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ
22. นายทวี แร่งขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
23. นายถวิล สุนทรศารทูล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
24. พลโท อัมพร ศรีไชยันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
25. พลเอก กฤษณ์ สีวะรา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
26. พลตำรวจโท พิชัย กุลละวณิชย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
27. นายสมบุญ ผ่องอักษร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

28. นายสอาด หงษ์ยนต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
คณะรัฐมนตรีชุดนี้มาจากข้าราชการประจำทั้งหมด เพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
มาตรา 139 กำหนดว่ารัฐมนตรีจะต้องไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
หลังจากรัฐบาลเข้าบริหารประเทศแล้ว ส.ส. ได้พยายามแสดงบทบาททางการเมืองและ
เสนอความเห็นในการบริหารต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ ขอให้เปลี่ยนตำแหน่งผู้ว่าราชการ
จังหวัดและรองผู้ว่าราชการจังหวัดจากตำแหน่งข้าราชการประจำมาเป็นตำแหน่งทางการเมืองและ
ขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรี ขอให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยตลาดวิชาเพื่อขยายการศึกษาสู่ประชาชนให้
กว้างขวางขึ้น ขอให้รัฐบาลส่งส.ส. ร่วมคณะผู้แทนไทยประจำองค์การสหประชาชาติ เพื่อมีส่วน
เกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศ¹⁰ ส่วนคณะรัฐมนตรีที่มีตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย
ต่าง ๆ ต่างพากันลาออก ได้แก่ นายพจน์ สารสิน อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น พลเอก
ประภาส จารุเสถียร อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.อ. ถนัด คอมันตร์ อธิการบดี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.2 ความขัดแย้งและปัญหาในการบริหารประเทศ

ปัญหาความขัดแย้งเริ่มก่อตัวตั้งแต่การคัดเลือกผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งในนามของ
พรรคสหประชาไทยมาแล้ว และนำไปสู่การแบ่งกลุ่มผู้นำในพรรครัฐบาลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม
ทำเนียบรัฐบาล กับกลุ่มมหาดไทย

ภายหลังการบริหารประเทศ มีข้อควรสังเกตในพรรคสหประชาไทยคือ ความสนิท
สนมระหว่างผู้นำพรรคกับสมาชิกพรรคต่างเห็นกัน ระเบียบวิธีการปฏิบัติในการติดต่อการงานกับเจ้า-
หน้าที่พรรคเข้มงวดจนก่อให้เกิดความยุ่งยาก ส.ส. พรรคสหประชาไทยเรียกร้องผลประโยชน์แลกเปลี่ยน
กับการสนับสนุน รัฐบาลต้องเสนอผลประโยชน์แก่ส.ส. เป็นระยะ ๆ ทั้งสมาชิกพรรครัฐบาล
และส.ส. อิสระ เช่น เกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณแต่ละปีให้แก่ส.ส. พรรครัฐบาลและส.ส. อิสระ
คือ พ.ศ. 2513 จำนวน 300,000 บาทต่อ ส.ส. 1 คน พ.ศ. 2514 จำนวน 1,000,000
บาท และจะเพิ่มเป็นคนละ 2,000,000 บาท แต่ยังมีทันจะได้ปฏิบัติก็เกิดการปฏิวัติและสภาสิ้นสุด
เสียก่อน (17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514) การเรียกร้องและต่อรองผลประโยชน์ทำให้รัฐบาลยุ่ง
ยาก และส.ส. ทั่วไปไม่พอใจรัฐบาล

ปัญหาเกี่ยวกับพรรครัฐบาลประจักษ์ชัดขึ้นเมื่อรัฐบาลพ่ายมติร่างพระราชบัญญัติถ่าย
ทอดการกระจายเสียงประชุมสภาผู้แทน การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยโอน

อำนาจจากการสอบสวนจากตำรวจไปให้ฝ่ายปกครอง 26 มิถุนายน พ.ศ. 2512 เพราะฝ่ายรัฐบาลได้ตกลงกันมาแล้วว่าจะไม่รับหลักการของกฎหมายฉบับนี้ แต่คะแนนเสียงปรากฏออกมาเป็น 88 : 83 การพ่ายแพ้ครั้งนี้ แสดงว่ารัฐบาลไม่สามารถคุมเสียงสมาชิกพรรคได้ แต่รัฐบาลไม่ได้ลาออกโดยอ้างว่า ร่างพ.ร.บ. ฉบับนี้รัฐบาลไม่ได้เป็นผู้เสนอ และในที่สุดรัฐบาลได้ดำเนินการจนร่างพ.ร.บ. นี้ก็ตกไปในวาระที่ 2 (17 กรกฎาคม พ.ศ. 2512)

ปัญหาความขัดแย้งอีกสาเหตุหนึ่ง เป็นผลมาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ที่ห้าม ส.ส. และวุฒิสมาชิกเป็นรัฐมนตรี ส.ส. พรรครัฐบาลจึงเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อเปิดทางให้ ส.ส. มีโอกาสเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลได้ แต่ไม่สำเร็จ เป็นผลให้ ส.ส. ไม่ค่อยให้ความสำคัญร่วมมือสนับสนุนรัฐบาลเท่าที่ควร

ระหว่าง พ.ศ. 2513 เนื่องจากนโยบายของประธานาธิบดีนิกสัน เป็นเหตุให้มีการถอนกำลังทหารอเมริกันที่ตั้งฐานทัพในประเทศไทย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในประเทศ เกิดภาวะเงินเฟ้อ การว่างงาน นำไปสู่ข่าวการจะลดค่าเงินบาท และรัฐบาลมีปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. 2514 รัฐบาลจึงตัดสินใจประกาศพระราชกำหนดพักอัตรากาษีศุลกากรและสินค้าเข้า กว่า 250 ประเภท รัฐบาลกระทำโดยเร่งด่วนและเป็นความลับ โดยสมาชิกพรรคสหประชาไทยไม่มีโอกาสรับทราบ เป็นเหตุให้สมาชิกพรรคพากันไม่พอใจ ตัวอย่างการเพิ่มอัตรากาษีสินค้าฟุ่มเฟือยของรัฐบาลได้แก่ การเพิ่มภาษีรถยนต์ถึง 33% ซึ่งการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดพักอัตรากาษีศุลกากร (9 กรกฎาคม พ.ศ. 2513) รัฐบาลจึงชนะเพียง 1 เสียงเท่านั้น หลังจากนั้นก็มีข่าวลือลอบนำสินค้าหนีภาษีเข้าประเทศปรากฏเสมอ ๆ ในข่าวหนังสือพิมพ์กรณีการขึ้นภาษีสะท้อนการที่พรรคสหประชาไทยไม่ให้ความสำคัญแก่ลูกพรรคจึงเป็นเหตุให้เมื่อจะดำเนินนโยบายสำคัญใด ๆ จึงมักหวั่นและตัดสินใจในหมู่ผู้นำของพรรค โดยไม่มีการประชุมหารือกับสมาชิกพรรค²⁰

13 สิงหาคม พ.ศ. 2513 พรรคประชาธิปไตย ได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 มาตรา 127 เรื่องสำคัญในญัตติ 13 หัวข้อได้แก่ การใช้เงินงบประมาณเป็นในทางหาเสียงกับราษฎร การเก็บภาษีแบบจู้จिम ใช้งบประมาณไม่ประหยัด นำเงินของประชาชนไปใช้ประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง ฯลฯ ผลคือ สมาชิกขอให้ระงับการอภิปรายครั้งนี้ โดยเหตุผลว่าควรจะต้องตั้งญัตติเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน และในเดือนกันยายน พ.ศ. 2513 มีข่าวครึกโครมในหนังสือพิมพ์ว่าคนในคณะรัฐบาลมีส่วนเกี่ยวข้องกับคอร์รัปชันจากที่ดินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข่าวทหารของ พันเอก

ณรงค์ กิตติขจร พังป้อมตำรวจ (20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513) และแก้ข่าวภายหลังว่าเป็นเหตุที่เกิดจากความเข้าใจผิด

ในวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 รัฐบาลได้ปรับคณะรัฐมนตรี แต่ก็มีได้เป็นที่พอใจเท่าที่ควรในหมู่สมาชิกสภา และในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2514 พรรคประชาธิปัตย์ได้แสดงเจตนาจะเปิดอภิปรายทั่วไปอีกครั้ง เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ตามความในมาตรา 128 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 แต่เนื่องจากจำนวนส.ส. ลงนามยังไม่ครบ จึงไม่อาจเปิดอภิปรายได้สำเร็จ

14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ส.ส. กลุ่มหนึ่งเปิดสัมมนาที่จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ การศึกษา และอื่นๆ มีผลให้ถูกจับกุมในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่งคณะปฏิวัติที่ห้ามชุมนุมทางการเมือง ผู้ที่ถูกจับกุมมีจำนวน 10 คน เป็นเหตุให้ส.ส. คนอื่น ๆ พากันประท้วงรัฐบาลโดยบางคนติดแขนทุกซ์

ชื่อเสียงของรัฐบาลถูกกระทบกระเทือนอีกครั้งหนึ่งในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2514 จากกรณีพิพาทระหว่าง นายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับหนังสือพิมพ์ และมีการแจ้งจับบรรณาธิการหนังสือพิมพ์หลายฉบับ คือ นายนพพร บุญฤทธิ์ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ นายกำพล วัชรพล และนายประสาน มีเฟื่องศาสตร์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ยิ่งเป็นเหตุให้รัฐบาลถูกโจมตีมากขึ้น

สภาพการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเลือกตั้งซ่อม ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2514 เนื่องจาก นาวาเอก ฉันท เปรมมณี ส.ส. พระนคร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ได้ถึงแก่กรรม จึงมีการเลือกตั้งซ่อม กำหนดในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2514 และเกิดพรรคการเมืองใหม่ ซึ่งจะเป็นคู่แข่งกันโดยตรงกับ พรรคสหประชาไทย และ พรรคประชาธิปัตย์ คือ พรรคท้องถิ่นก้าวหน้า ของ ดร. ชำนาญ ยุวบูรณ์ ซึ่งสมัครเข้ารับเลือกตั้งด้วยตนเอง การแรงค์หาเสียงเป็นไปอย่างเข้มข้น และผลการเลือกตั้ง คุณหญิง เลขา อภัยวงศ์ มีคะแนนนำ ได้เป็นส.ส. พระนคร คนใหม่ (คะแนนรองลงมาคือ นายชำนาญ ยุวบูรณ์ จากพรรคท้องถิ่นก้าวหน้า และนายสุนทร ทวี โภาค จากพรรคสหประชาไทย) แม้ว่าการเลือกตั้งซ่อมจะได้ผ่านพ้นไป แต่การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างพรรคสหประชาไทย และพรรคประชาธิปัตย์ ก็ยังคงปรากฏอยู่ทั้งในสภา และนอกสภา ส่วนพรรคอื่น ๆ ไม่มีบทบาททางการเมืองในสภามากนัก เพราะไม่มีคะแนนเสียงพอที่จะทำให้ดุลย์การเมืองเปลี่ยนแปลงได้

2.3 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยกับการเมือง

บรรยากาศการเมืองที่ดูจะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นภายหลังจากการเลือกตั้ง พ.ศ. 2512 ก่อให้เกิดการตื่นตัวทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นิสิต นักศึกษา แม้ว่าในระยะแรกการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิต นักศึกษาจะเป็นเรื่องภายในของแต่ละมหาวิทยาลัย และยังไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองหรือเรื่องของรัฐบาลมากนักก็ตาม

อย่างไรก็ตามอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า นับตั้งแต่ภายหลังจากการอสังกรรมของจอมพล สฤษดิ์ แล้ว รัฐบาลชุดจอมพล ถนอม มีลักษณะ "เป็นอำนาจนิยม" น้อยลง²¹ นิสิตนักศึกษาจึงสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้มากขึ้น และมีการรวมตัวเป็นกลุ่มอิสระในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น สภาหน้าโดม กลุ่มเศรษฐกรรม ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มฟื้นฟูชีวิตใหม่ ใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มสภาภาพ ใน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีความสนใจในปัญหาสังคมและการเมือง

การรวมตัวของนิสิต นักศึกษา กลุ่มที่สำคัญเป็นพิเศษคือ "ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" ซึ่งริเริ่มรวมตัวกันจากนักศึกษาที่เข้าร่วมสังเกตุการณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลกรุงเทพ-ธนบุรี ในปี พ.ศ. 2511 และการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2512 โดยพยายามมีบทบาทเพื่อการรักษาความเป็นกลางทางการเมือง และรักษาความยุติธรรมในการเลือกตั้ง เป็นการดึงให้นักศึกษาหันมาสนใจการเมือง และร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน²²

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (The National Student Center of Thailand หรือ NSCT) หรือชื่อย่อคือ ศนท. จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 มีนายโกศล วิจารณ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นเลขาธิการคนแรก

ศนท. ประกอบด้วยผู้แทนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ต่อมาได้ขยายสมาชิกไปถึงนักเรียนและนักศึกษาระดับโรงเรียนและวิทยาลัย รวมทั้งมหาวิทยาลัยเอกชนอีกด้วย ศนท. จะมีธรรมนูญศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (3 กุมภาพันธ์ 2513) เป็นกฎข้อบังคับ

ภายหลังจากการจัดตั้ง ศนท. บทบาทของนิสิตนักศึกษาเริ่มขยายตัวกว้างขวางออกไป มีการจัดตั้งชมรมทางวิชาการต่าง ๆ และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรกิจกรรมเพื่อสังคม ชมรมและกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นทั้งในระดับคณะและมหาวิทยาลัย กิจกรรมเพื่อสังคมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือระหว่าง พ.ศ. 2513-2514 นายชัยวัฒน์ ภักดีนิล นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขาธิการ ศนท. ได้จัดรายการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจังหวัดหนองคาย จัดรายการถวายพระพรทางโทรทัศน์ จัดรายการแนะแนวนักเรียนชั้นมัธยมปลายในต่างจังหวัด เป็นต้น การเคลื่อนไหวทางการเมืองของ

นิสิตนักศึกษาได้สะท้อนเจตนาารมณ์ที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและความต้องการที่จะร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งในเวลาต่อมาบทบาททางการเมืองและสังคมของนิสิตนักศึกษาจะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

กิจกรรมการเรียนรู้ 2

1. จงสรุปประเด็นสำคัญทางการเมืองสมัย รัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 2
2. จงอธิบายการก่อตั้งและบทบาทในระยะแรกของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

3. รัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

3.1 สาเหตุและการยึดอำนาจ

การเมืองภายหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2512 มาจนถึง พ.ศ. 2513 รัฐบาลจอมพล ถนอม ได้เผชิญกับปัญหานานาประการทั้งปัญหาการเมืองภายในประเทศ และปัญหาการเมืองภายนอกประเทศ ซึ่งจะนำมาพิจารณาได้ดังนี้

ปัญหาการเมืองภายใน : รัฐบาลเผชิญกับปัญหาการก่อการร้ายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างรุนแรง พรรคคอมมิวนิสต์ฯ ได้จัดตั้งฐานที่มั่นภายในประเทศหลายแห่ง จังหวัดสำคัญกว่า 20 จังหวัดถือเป็นเขตแทรกซึมและมีการสู้รบกันด้วยกำลังอาวุธ²³ การก่อการร้ายของพรรคคอมมิวนิสต์มีผลกระทบต่อการลงทุนของต่างประเทศ และมีผลกระทบต่อเสถียรภาพด้านการปกครองของรัฐบาล

นอกจากนี้ปัญหาจากรัฐสภาได้มีผลทำให้รัฐบาลประสบความยุ่งยากในการบริหาร ทั้งจากส.ส. ร่วมพรรครัฐบาลและส.ส. ฝ่ายค้าน อาจยกตัวอย่างกรณีสำคัญ ได้แก่ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. 2512-2513 ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาอย่างล่าช้าไปถึง 2-3

เดือน ไม่สามารถแล้วเสร็จได้ทันเวลากำหนดใช้ในเดือนตุลาคม เป็นผลให้เกิดภาวะเงินฝืด ขาดเงินหมุนเวียน และการลงทุนหยุดชะงัก

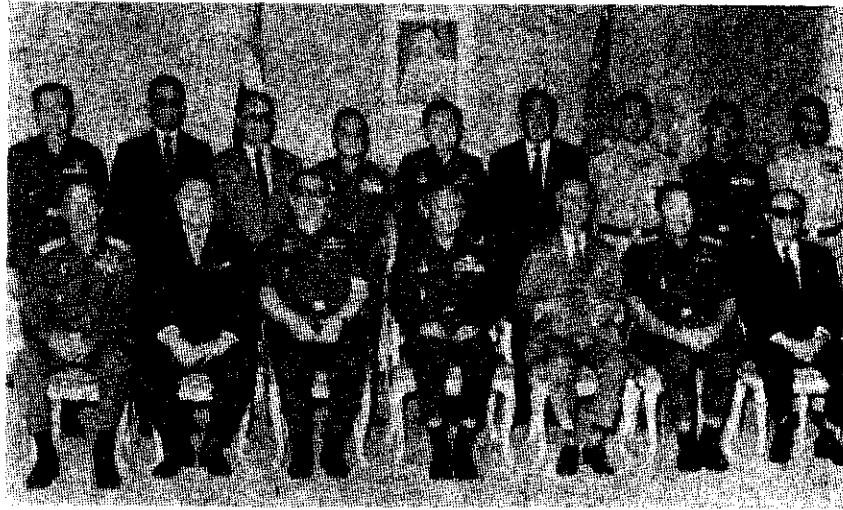
ส่วนความขัดแย้งภายในคณะรัฐบาลเห็นได้จากการโจมตีกันระหว่าง พ.อ. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับ นายบุญชนะ อัดถากร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ และปัญหาเนื่องจากหนังสือบันทึกของไทยของนายบุญชนะ อัดถากร ซึ่งถือเป็นเหตุทำให้เกิดความแตกแยกในคณะรัฐมนตรี²⁴ รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งนานาประการในพรรครัฐบาล

นอกจากนี้ก่อนการยึดอำนาจเพียงวันเดียว คือวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรี ได้มีการเรียกประชุมวงใน เพื่อสำรวจและทบทวนนโยบายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในทางการเมืองภายในของประเทศ เพราะมีกรณีผู้แทนพรรคสหประชาไทยบางคนยื่นคำขาดขอให้รัฐบาลตั้งงบประมาณเป็นจำนวนมากเพื่อใช้ในการพัฒนาจังหวัดของตน ถ้าไม่ตั้งงบประมาณให้ก็จะงดการออกเสียงสนับสนุนรัฐบาล เกี่ยวกับงบประมาณประจำปี 2515 ในวาระ 2-3 ซึ่งจะเข้าสู่สภาในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

สรุปความได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารของรัฐบาล และความขัดแย้งในพรรคฝ่ายรัฐบาล มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้จอมพล ถนอม และคณะตัดสินใจกระทำการยึดอำนาจตัวเอง

ปัญหาการเมืองภายนอกประเทศ : ปัญหานี้เป็นผลกระทบมาจากสงครามเวียดนาม ซึ่งได้แพร่ขยายเข้าไปในประเทศลาวและเขมร ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รุกรานอย่างหนัก เป็นเหตุให้สถานการณ์การเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้วิกฤต และสหรัฐอเมริกา ซึ่งไทยให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิด ได้พยายามใช้มาตรการตอบโต้ทางการทหารอย่างหนัก²⁵ สงครามเวียดนามจึงส่งผลกระทบต่อไทยอย่างมาก ดังนั้นภัยจากการรุกรานของคอมมิวนิสต์ได้เป็นสาเหตุคุกคามเสถียรภาพของรัฐบาลและประเทศอย่างน่าท้อแท้

จากปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลของตนเอง เมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยอ้าง "สถานการณ์ของโลก และภัยที่คุกคามประเทศและราชบัลลังก์ ... สถานการณ์ภายใน ความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกสภานิติบัญญัติ การนัดหยุดงานของกรรมกร การเดินขบวนของนักศึกษา ... การแก้ไขสถานการณ์ ... ถ้าจะดำเนินการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการยึดอำนาจการปกครอง เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้โดยเฉียบขาดและฉับพลัน ..." (ประกาศคณะ-

ภาพที่ 47 คณะปฏิวัติ พ.ศ. 2514

คณะรัฐประหารเรียกคณะของตนว่า "คณะปฏิวัติ" มีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้า และพลเอก ประภาส จารุเสถียร เป็นรองหัวหน้า คณะปฏิวัติประกาศยกเลิก "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511" ยกเลิกวุฒิสภา สภาผู้แทน และคณะรัฐมนตรี (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 3) หัวหน้าคณะปฏิวัติจะเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน และเป็นผู้รักษาสถานการณ์ที่วราชอาณาจักр ประกาศกฤษฎีกาการศึกษาที่วราชอาณาจักр ตั้งแต่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4) ห้ามมิว่าสมุ่ในทางการเมืองจำนวนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ยกเลิกพ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ.2511 พรรคการเมืองที่จัดตั้งตามพ.ร.บ.ดังกล่าวจึงสิ้นสุดลง ผู้ใดจะตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีกไม่ได้ (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 9) และให้ระงับกิจกรรมทางการเมืองทุกชนิด

คณะปฏิวัติจัดตั้ง "สภาบริหารคณะปฏิวัติ" (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 34) สภานี้ทำหน้าที่บริหารประเทศ มีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นประธานสภาบริหารคณะปฏิวัติ และมีผู้อำนวยการ 4 ฝ่าย คือ พลเอก ประภาส จารุเสถียร ผู้อำนวยการฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศ นายพจน์ สารสิน ผู้อำนวยการฝ่ายเศรษฐกิจและการคลัง พลอากาศเอก ทวี

จุลละทรัพย์ ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตรและคมนาคม พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ ผู้อำนวยการฝ่ายการศึกษาและสาธารณสุข

คณะปฏิวัติได้ปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม โดยอาศัยประกาศคณะปฏิวัติ ซึ่งมีจำนวน 364 ฉบับ ที่สำคัญคือ ยุบกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ จัดตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ และจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งหน่วยงานนี้จะมีบทบาทมากเมื่อ พันเอก ณรงค์ กิตติขจร เข้าดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการ

ขณะคณะปฏิวัติเข้าคุมอำนาจก็ได้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองในทำนองคัดค้านคือในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2515 อดีตส.ส. 3 คน ได้แก่ นายอุทัย พิมพ์ใจชน นายอนันต์ ภัคดีประไพ และนายบุญเกิด หิรัญคำ ได้ยื่นฟ้องคณะปฏิวัติต่อศาลว่าร่วมกันใช้กำลังประทุษร้ายและขู่เข็ญประชาชนเพื่อล้มล้างรัฐธรรมนูญ จึงถูกคณะปฏิวัติสั่งจับกุมและถูกตัดสินลงโทษให้จำคุกในข้อหาความผิดฐานกบฏ โดยจำคุกนายอุทัย พิมพ์ใจชน 10 ปี นายอนันต์ ภัคดีประไพ 7 ปี และนายบุญเกิด หิรัญคำ 7 ปี

3.2 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515

คณะปฏิวัติได้ครองอำนาจมาจนถึง 15 ธันวาคม พ.ศ. 2515 จึงได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับที่ 9 ซึ่งมีสาระคล้ายคลึงกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ทั้งชื่อ หลักการ และแนวทางในการปฏิบัติ²⁶ ระบุให้ข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ และระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร จะมีสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 299 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ และนายกรัฐมนตรียังมีมาตรา 17 ซึ่งมีขอบเขตการบังคับใช้กับการกระทำผิดต่างๆ กว้างขวาง เช่น การบ่อนทำลายเศรษฐกิจ การก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีแก่ประชาชน หรือทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือบั่นทอนอนามย์ของประชาชนเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงเท่ากับการกระทำความผิดอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ และมาตรานี้ สามารถใช้บังคับย้อนหลังก่อนการบังคับใช้รัฐธรรมนูญได้²⁷

นอกจากนี้ ยังบัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่ออกกฎหมายและอนุมัติร่างรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีจะเสนอมาให้พิจารณาโดยไม่ได้ทำหน้าที่ร่างด้วย และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีสิทธิที่จะตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีได้²⁸ แต่ห้ามอภิปรายหรือซักถามเพิ่มเติม สมาชิกไม่มีอำนาจเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ห้ามรัฐมนตรีเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

16 ธันวาคม พ.ศ. 2515 มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 299 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ รวม 185 คน และตำรวจ มี พลตรี ศิริ สิริโยธิน เป็นประธานสภา นายทวี แรงขำ เป็นรองประธานคนที่ 1 และ พลเรือเอก กมล สีตะกลิน เป็นรองประธานคนที่ 2 จากนั้นสภานิติบัญญัติให้จอมพล ถนอม กิตติขจร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อทำการจัดตั้งคณะรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรมการเรียนรู้ 3

1. จงสรุปสาเหตุรัฐประหาร 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514
2. จงสรุปการเมืองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2514 จนถึงการประชุมสมัชชาการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515

4. รัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 3

4.1 คณะรัฐบาล

สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติสนับสนุน จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำการจัดตั้งคณะรัฐบาล ดังรายชื่อกองคณะรัฐมนตรีต่อไปนี้

1. จอมพล ถนอม กิตติขจร	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
2. พลเอก ประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
3. พลโท แสวง เสนาณรงค์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. นายเสริม วินิจฉัยกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6. พลเอก พงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
7. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
8. นายกมล วรรณประภา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
9. นายอภัย จันทวิมล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
10. พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
11. พลเอก กฤษณ์ สีวะรา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
12. นายบุญรอด นิคมลันต์	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
13. พลเรือเอก ถวิล ราชานานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
14. พลอากาศเอก บุญชู จันทรุเบกษา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
15. นายสมหมาย สุนทรกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
16. พลจัตวา ชชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
17. พลตำรวจโท นิชัย กุลละวณิชย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
18. นายแสวง กุลทองคำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
19. พลเรือตรี ชลี สินธุโสภณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
20. นายอุทัย วุฒิกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
21. นายไอสถ โกสิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
22. นายถวิล สุนทรศารทูล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
23. นายพ่วง สุวรรณรัฐ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
24. นายมาลัย หุวะนันทน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
25. นายสมภพ ไทตระกิตย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
26. นายบุญสม มาร์ติน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
27. นายสมบุญ ผ่องอักษร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
28. นายสอาด หงษ์ยนต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อสั่งเกต จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศในเวลาเดียวกัน ควบคู่ไปกับตำแหน่งสำคัญทางการทหาร

4.2 การเมืองยุคคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2514

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อจอมพล ถนอม กิตติขจร ทำการยึดอำนาจตนเองเมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เพื่อจะได้คุมอำนาจทางการเมืองการทหารโดยสมบูรณ์ เป็นช่วงเวลาที่ความตื่นตัวทางการเมืองได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ออกแถลงการณ์ตอบโต้การยึดอำนาจ (19 พฤศจิกายน พ.ศ.2514) และเรียกร้องการต่อต้านอย่างสงบ มีการนำพริตไปวางที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไว้อาลัยระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ออกหนังสือ"ภัยเขียว" โจมตีเผด็จการของทหาร และเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงระบบการเมืองแบบข้าราชการทหาร²⁹

ในปี พ.ศ. 2515 ศนท. ยุคนายธีรยุทธ บุญมี เป็นเลขาธิการ ได้แสดงบทบาททางการเมืองโดยการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 20-30 พฤศจิกายน พ.ศ.2515 โดยการจัดให้มี "สัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น" ศนท. ได้รับความร่วมมือจากนิสิตนักศึกษา นักเรียนและประชาชน มีการรณรงค์หน้าศูนย์การค้าญี่ปุ่นที่เด่น ๆ เช่น ไทยโตมารู เป็นต้น รวมทั้งได้มีการจัดพิมพ์เอกสารชื่อ "สัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น"ต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่อประเทศไทย โดยแถลงตัวเลขว่า ปี 2515 ไทยเสียดุลการค้ากับญี่ปุ่นไม่น้อยกว่า 4,700 ล้านบาท³⁰ ซึ่งการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนด้วยดี

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 299 ให้อำนาจรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมควบคุมผู้พิพากษามากขึ้น หรือเป็นลักษณะของฝ่ายบริหารก้าวก้าวอำนาจฝ่ายตุลาการ นำไปสู่การประท้วงที่ท้องสนามหลวง (19 ธันวาคม 2515) และที่กระทรวงยุติธรรมจนรัฐบาลต้องประกาศยกเลิกประกาศคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าวเสีย และหลังจากนั้นการประท้วงการเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาได้ทวีมากขึ้น เช่น กรณีโรงงานอุตสาหกรรมทำแม่พิมพ์น้ำแม่กลองน่าเสียของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ กรณีการจำกัดเสรีภาพในการจัดอภิปรายในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถาบันอื่นๆ กรณีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์ทหาร กรณีการจัดนิทรรศการสงครามอินโดจีน ฯลฯ การรวมตัวเพื่อการมีบทบาททางการเมืองและสังคมได้ขยายไปถึงการจัดตั้ง"ศูนย์กลางนิสิตนักเรียนแห่งประเทศไทย" (18 พฤศจิกายน พ.ศ.2515) โดยมีโรงเรียนและวิทยาลัยต่าง ๆ ถึง 20 แห่งเป็นสมาชิก³¹

อาจกล่าวได้ว่า ภายหลังกองการรัฐประหารเป็นต้นมา รัฐบาลตกอยู่ท่ามกลางกระแสการคัดค้านการปกครองแบบเผด็จการทหารของบรรดานักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆของสถาบัน การศึกษาล้วนแต่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และบทบาทตลอดจนนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา

ในอีกประเด็นหนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุความเสื่อมของรัฐบาลที่ควรพิจารณาคือ การสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มถนน-ประภาส-ณรงค์ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการค้าด้วยกลุ่มเอง และการร่วมมือและอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ แก่กลุ่มพ่อค้า-นักธุรกิจต่าง ๆ การเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้า โดยร่วมเป็นกรรมการในบริษัทธุรกิจการค้า ลักษณะความร่วมมือในการดำเนินทางธุรกิจการค้าเป็นไปอย่างกว้างขวางในหมู่ข้าราชการ ทั้งพ่อค้า พลเรือน ทหาร และตำรวจ ได้แก่ พ.อ. ชชาติชาย ชุณหะวัณ พ.ท. สม ชิตพันธ์ พ.อ. ยศ เทพหัสดินทร ณ อยุธยา พ.ต.ต. บันเทิง กัมปนาทแสนยากร นายเล็งเลิศ ไพบยิก นายสหัส มหาคณ นายชิน โสภณพนิช นายชวน รัตนรักษ์ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ นายชวน ชินธรรมมิตร³²

จากการที่ กลุ่มถนน-ประภาส-ณรงค์ และครอบครัว ได้เข้าเป็นกรรมการบริษัทจำนวนมากมาย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2509 ก่อให้เกิดการใช้อำนาจทางการเมืองการทหารร่วมมือกับนักธุรกิจเพื่อสร้างการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งเรื่องนี้เป็นจุดอ่อนของรัฐบาลที่จะถูกนำมาเปิดโปง โจมตีในการชุมนุมประท้วงอยู่เสมอ ๆ

การเมืองหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2514 อีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องพิจารณาคือ การมีอำนาจของพันเอก ณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของจอมพล ถนอม กิตติขจร และบุตรเขยของจอมพล ประภาส จารุเสถียร พันเอก ณรงค์ ดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) หน่วยงานที่มีอำนาจมาก ทำหน้าที่ตรวจตราการปฏิบัติราชการของราชการ มีบุคคลทั้งนักธุรกิจและข้าราชการถูกสอบสวน บทบาทของ พันเอก ณรงค์ ทำให้ทหารบางกลุ่มไม่พอใจ เพราะเกรงว่า พันเอก ณรงค์ จะสืบทอดอำนาจทางการเมืองและการทหารสืบต่อจากบิดาและจอมพล ประภาสและพันเอก ณรงค์ "... ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความจงเกลียดจงชังของ

ภาพที่ 48
พันเอกณรงค์ กิตติขจร

ประชาชนอย่างรวดเร็ว"³³

ภายในฐานอำนาจของรัฐบาลเองก็เกิดความขัดแย้งกัน เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งไม่ได้รับการต่ออายุ แต่จอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแทน เสถียรภาพของรัฐบาลถูกระทบกระเทือนมากยิ่งขึ้นอีก เมื่อเกิดกรณีขาดแคลนข้าวสารและน้ำตาลทราย จนต้องเข้าคิวปันส่วน รัฐบาลจึงถูกโจมตีการหย่อนประสิทธิภาพในการบริหาร และเนื่องจากการขยายการศึกษาอันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามรองรับความต้องการการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ด้วยการเปิดมหาวิทยาลัยรามคำแหง ใน พ.ศ. 2514 ให้เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา หรือมหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ปรากฏว่าขณะที่การศึกษาย้ายออกไป แต่ผู้จบการศึกษาเป็นจำนวนมากจบออกมาแล้วไม่มีงานทำ เกิดปัญหาการว่างงาน ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนไปถึงรัฐบาล

กิจกรรมการเรียนรู้ 4

จงสรุปประเด็นปัญหาทางการเมืองและการบริหารของรัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร ชุดที่ 3

5. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

"ความรู้สึกริ้อัดอัดทางปัญหาภายใต้ระบอบทหาร"³⁴ ได้มีส่วนในการรวมตัวและเคลื่อนไหวทางการเมือง การนัดหยุดงานแม้ว่าจะขัดต่อกฎหมายก็โหมกระหน่ำอย่างหนักหน่วง ตามมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ มีการตื่นตัวและประท้วงทั่วไป และเกิดขบวนการชาตินิยมต่อต้านเผด็จการทหารขึ้น³⁵

ขบวนการเมืองสำคัญที่ทำให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างนิสิตนักศึกษากับรัฐบาลเริ่มด้วย "กรณีทุ่งใหญ่" ซึ่งข้าราชการทหารชั้นผู้ใหญ่และตำรวจ ได้ใช้เครื่องบินของทางราชการไปล่า

สัตว์ในเขตป่าสงวนทุ่งใหญ่ จังหวัดกาญจนบุรี ได้เกิดอุบัติเหตุเครื่องบินตก เดือนพฤษภาคม 2516 ทางราชการออกข่าวแก้วว่าเป็นการเดินทางไปปฏิบัติราชการลับ เป็นเหตุให้สื่อมวลชนลงข่าวโจมตีอย่างครึกโครม

มิถุนายน พ.ศ. 2516 สภาสภาโหมได้มีมติให้ต่ออายุราชการแก่จอมพล ถนอม กิตติขจร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ผู้บัญชาการทหารบกไปอีก 1 ปี และในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 ชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ออกหนังสือชื่อ "มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ" ข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงจอมพล ถนอม กิตติขจร และจอมพล ประภาส จารุเสถียร ว่า

"สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่

มีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี

เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกเป็นที่ไม่น่าไว้วางใจ"

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ดร. ศักดิ์ ฆาสุกนิรันดร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มีคำสั่ง ลบชื่อนักศึกษา 9 คน จึงเป็นเหตุให้เกิดการชุมนุมของนักศึกษารามคำแหงจำนวนหนึ่งเพื่อคัดค้านและกล่าวโจมตีผู้บริหารมหาวิทยาลัย การประท้วงขยายวงกว้างออกไปโดยนักศึกษารามคำแหงได้ขอความร่วมมือไปยังสถาบันอื่น ๆ³⁶ เลขาธิการศูนย์นิสิตนักศึกษา ได้เรียกร้องต่อรัฐบาลให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงคืนสภาพแก่นักศึกษาทั้ง 9 คน และขยายความไปถึงการเรียกร้องการร่างรัฐธรรมนูญของรัฐบาลให้แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน

แม้ว่ารัฐบาลยินยอมตามข้อเรียกร้อง แต่เหตุการณ์ยังคงคุกรุ่นต่อไป ต่อมาเกิดการจัดตั้ง "กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" ประกอบด้วย นักการเมือง อาจารย์มหาวิทยาลัย และนิสิตนักศึกษา (5 ตุลาคม พ.ศ. 2516) กลุ่มได้เคลื่อนไหวด้วยการออกแจกโปสเตอร์ ใบปลิว หนังสือ และถูกตำรวจจับกุมรวม 11 คน ที่ ประตูน้ำ กรุงเทพฯ (6 ตุลาคม พ.ศ. 2516) ในข้อหาหมิ่นสุ่มและชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน และขัดต่อกฎอัยการศึก

7 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ตำรวจได้จับกุมบุคคลเพิ่มเติม โดยออกหมายจับนายไชแสง สุกใส อดีตส.ส.นครพนม ในข้อหาทักท้วงต่อราชอาณาจักรตามกฎหมายอาญามาตรา 116 และจับกุมนายกองเกียรติ คงคา นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง เพิ่มเติม รวมทั้งสิ้น 13 คน โดยอ้างว่ากลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญแผนที่จะล้มล้างรัฐบาลโดยดำเนินการเป็นขั้น ๆ และทุกอย่างล้วนมีนัยว่ารับแผนจากคอมมิวนิสต์³⁷

9 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีการชุมนุมของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ลาน

โพธิ์ หน้าคณะศิลปศาสตร์ และติตโปสเตอร์โจมตีรัฐบาลในบริเวณมหาวิทยาลัย^{๖๖} ต่อมาการคัดค้านได้แพร่ขยายออกไปถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ในส่วนภูมิภาค ในขณะที่รัฐบาลกระทำการสวนทางกับความต้องการของนิสิตนักศึกษา คือ ใช้อำนาจตามมาตรา 17 ควบคุมผู้ต้องหาต่อไปโดยไม่มีกำหนด

11 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นายสมบัติ อารังธัญวงศ์ เลขาธิการศูนย์นิสิตนักศึกษาฯ คนใหม่ พร้อมกับคณะกรรมการศูนย์ฯ ได้เข้าพบฝ่ายรัฐบาล แต่การเจรจาตกลงกันไม่ได้นำไปสู่การประชุมครั้งใหญ่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และขีดเส้นใต้แก่รัฐบาลเรื่องคำตอบ เมื่อไม่มีคำตอบ จึงเดินขบวนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปตามถนนราชดำเนินและอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีจำนวนมากขึ้นๆ จนเป็นตัวเลขร่วมห้าแสนคน มีนายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการ ฝ่ายรัฐบาลมีกองบัญชาการผสมสำหรับการปราบจลาจล ฝ่ายตำรวจและทหารได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อมตริ่งกำลังตามถนนต่าง ๆ และ ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หลัง 5.30 น. กลุ่มผู้เดินขบวนได้เกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งควบคุมโดย พล.ต.ท. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ การต่อสู้ขยายวงออกไประหว่างฝ่ายนิสิตนักศึกษา นักเรียน ร่วมด้วยประชาชน กับฝ่ายทหารและตำรวจของรัฐบาล

ขณะที่รัฐบาลใช้กำลังฝ่ายทหารและตำรวจเข้าปราบปรามผู้เดินขบวน พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกไม่ร่วมมือกับรัฐบาล (พลเอก กฤษณ์ เข้าดำรงตำแหน่งเมื่อ 1 ตุลาคม 2516) ผู้เดินขบวนได้บุกทำลายสถานที่ราชการ เผาสำนักงานสลากกินแบ่ง สำนักงาน กตป. กองบัญชาการตำรวจนครบาล และการปะทะกันเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตในราว 75-80 คน

ในที่สุดจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และยินยอมเดินทางออกนอกประเทศ (15 ตุลาคม พ.ศ. 2516) พร้อมด้วยจอมพล ประภาส จารุเสถียร และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร กลุ่มถนอม-ประภาส-ณรงค์ จึงพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองและการทหาร

อาจสรุปความได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นการสะสมของปัญหาการเมืองหลาย ๆ ปัญหา รวมทั้งความไม่พึงพอใจพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มถนอม-ประภาส-ณรงค์ ซึ่งมีลักษณะการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและทางการทหารในกลุ่มวงศ์ตระกูล^{๖๗} มาเป็นระยะเวลายาวนาน

ส่วนผลของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ส่งผลต่าง ๆ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ

ผลทางด้านการเมือง ทำให้รัฐบาลจอมพลถนอม ซึ่งเป็นรัฐบาลทหารปกครองประ-

เทศมายาวนานถึง 10 ปี ต้องสิ้นสุดลง เปิดโอกาสให้พลเรือนขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีในรอบ 16 ปี และในขณะเดียวกัน ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยก็ได้เข้ามามีบทบาทในด้านการเมืองเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เกิดจากการยอมรับในบทบาทของนิสิตนักศึกษา ซึ่ง โรเบิร์ต เอฟ. ซิมเมอร์แมน (Robert F. Simmerman) วิเคราะห์ว่า มีความสามารถที่จะระดมพลจากนิสิตนักศึกษาประชาชนประมาณถึง 400,000 คน ล้มล้างรัฐบาลซึ่งแม้แต่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ได้พยายามทำสงครามจิตวิทยาการเมืองมาเป็นเวลา 7 ปี ก็ไม่สามารถทำให้รัฐบาลสั่นสะเทือนได้⁴⁰ และหลังวิกฤตการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โอกาสจะเปิดให้กลุ่มพลังอื่น ๆ นอกจากทหารเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น

ผลทางเศรษฐกิจ ทรัพย์สินและสถานที่ราชการได้รับความเสียหายคิดเป็นมูลค่าสูงกว่า 1,000 ล้านบาท รวมถึงการสูญเสียเวลาของธุรกิจและหน่วยราชการทั้งหมดรวมทั้ง โรงเรียนและหน่วยงานเอกชน แต่กิจการหนังสือพิมพ์กลับกลับมียอดจำหน่ายเพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์

ผลทางด้านสังคม นอกจากจะมีผู้เสียชีวิตประมาณ 76 คนแล้วยังมีผู้ได้รับบาดเจ็บพิการทั้งร่างกายและจิตใจ และเป็นยุคที่สังคมจะเริ่มก้าวเข้าสู่ยุคสังคมที่มี "ระบบการเมืองแบบเปิด"⁴¹ และยุคประชาธิปไตย "เบ่งบาน"⁴²

กิจกรรมการเรียนรู้ 5

จงสรุปประเด็นสำคัญที่นำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

สรุปบทที่ 11

จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 เป็นหลักในการบริหาร และรัฐบาลมีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่สภานิติบัญญัติและร่างรัฐธรรมนูญ

รัฐบาลดำเนินนโยบายทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกในลักษณะเดียวกับรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เช่น การดำเนินนโยบายผูกพันกับสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดความร่วมมือและการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการเมืองการทหาร ซึ่งมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เมื่อเสียงเรียกร้องรัฐธรรมนูญมากขึ้น รัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 และจัดตั้งพรรคสหประชาไทยเป็นฐานทางการเมืองในสภาของรัฐบาล โดยมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำพรรคฝ่ายค้าน

สภาพการเมืองภายหลังมีพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง พ.ศ. 2512 ไม่อำนวยให้รัฐบาลบริหารอย่างราบรื่น จอมพล ถนอม กิตติขจร จึงทำรัฐประหารยึดอำนาจตนเองเมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และต่อมาได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 แต่ความไม่พอใจรัฐบาลนานาประการ และบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐบาลถูกโจมตีเสมอ ๆ และเผชิญกับปัญหาการเดินขบวน การประท้วงในเรื่องต่าง ๆ ในที่สุด เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็เป็นเหตุให้รัฐบาลสิ้นอำนาจ

แบบฝึกหัด บทที่ 11

จงเติม "คำ" หรือ "ข้อความ" ที่เหมาะสมลงในช่องว่าง

1. รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร มี.....ทำหน้าที่สภานิติบัญญัติและดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ
2. จอมพล ถนอม กิตติขจร มีอำนาจตามมาตรา 17 แห่ง.....
.....ช่วยเสริมอำนาจทางการเมือง และอาจกล่าวได้ว่า ช่วยทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติ
3. การดำเนินนโยบายผูกพันกับประเทศ.....ทำให้เกิดการตั้งฐานทัพถึง 7 แห่งภายในประเทศ และทำให้ไทยมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องในสงคราม.....
4.เน้นความสำคัญของการพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษา การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริหาร
5. ก่อนปี พ.ศ. 2511 กลุ่ม.....ทำหน้าที่คล้ายเป็นพรรครัฐบาลขณะยังไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญ
6. รัฐธรรมนูญฉบับที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เรียกว่า "ฉบับฟันปลอม" คือ.....
.....ใช้เวลาดำเนินการยาวนานถึง 9 ปี
7. เมื่อมีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2511
.....ได้ชื่อว่าเป็นพรรครัฐบาล และมี.....
เป็นแกนนำของฝ่ายค้าน
8. กลุ่มทำเนียบรัฐบาล กับกลุ่มมหาดไทย คือกลุ่มการเมืองสำคัญในพรรค.....
.....ซึ่งเป็น.....สนับสนุนจอมพล ถนอม กิตติขจร ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
9. ภายหลังจากการจัดตั้ง.....
บทบาทของนิสิตนักศึกษาทางการเมืองได้ขยายกว้างขวางออกไป และพยายามเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล

10. เป็นการยึดอำนาจรัฐบาลตนเองของ
จอมพล ถนอม กิตติขจร เพื่อที่จะสร้างความมั่นคงทางการเมืองและการทหาร ให้เพิ่มมากขึ้น
11. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 กำหนดให้มี.....
.....ทำหน้าที่ออกกฎหมาย และยังคงมี.....
มอบอำนาจแก่นายกรัฐมนตรี ซึ่งมีขอบเขตการบังคับใช้กับการกระทำผิดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง
12. เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจมาก ทำหน้าที่ตรวจตราการปฏิบัติการของราชการ
และมี.....เป็นรองเลขาธิการ บทบาทของ
หน่วยงานมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างมาก
13. สภาทนายความมีมติต่ออายุราชการให้แก่จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่ง.....
.....ต่อไปอีก 1 ปี ซึ่งมีส่วนสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้น
14. การที่.....ถูกจับกุม ได้เป็นชนวนการชุมนุม
ประท้วง โดยเริ่มต้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการชุมนุมประท้วงได้ขยายกว้างออกไป
ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จนนำไปสู่เหตุการณ์.....
.....

เชิงอรรถบทที่ 11

¹ สยามรัฐ ฉบับประจำวันที 20 ธันวาคม พ.ศ. 2506 อ้างใน นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 265

² ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ, ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2503-2528, หน้า 34

³ ทิพยวรรณ หอมกระหลบ, "ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะกรณี ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา 2493-2519," วารสารประวัติศาสตร์ 2534 ฉบับรวมงานวิจัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, หน้า 58

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 60

⁶ ดร. ลิขิต ธีรเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, หน้า 328-329

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 329

⁸ ทิพยวรรณ หอมกระหลบ, เรื่องเดิม, หน้า 60

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61

¹⁰ ตัวอย่างการใช้ ม.17 คือ คำสั่งประหารชีวิตนายใบ กุลแพ และพรรคพวก รวม 5 คน ในคดีปล้นตลาด อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา และทำร้ายเจ้าทรัพย์เสียชีวิตและบาดเจ็บ เหตุเกิด เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2508 และคำสั่งประหารนายอึ้ง แซ่ฉั่ว และนายเลี้ยวเอี้ยว แซ่เซียว ในคดีผลิตและจำหน่ายเฮโรอีน พ.ศ. 2510 ได้ของกลางหนัก 150 กก. พร้อมด้วยเครื่องมือผลิต

¹¹ เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 533

¹² ลีรี เปรมจิตต์, ประวัติรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 498

¹³ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกลินทร์ วงศ์สุวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 270

- ¹⁵ วิทยา นาศรักลกิจ, ระบบพรรคการเมืองไทย : ศึกษาเชิงวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างยุคก่อนการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 กับสมัยปัจจุบัน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2514, หน้า 23
- ¹⁶ เพ็ญ อันชุกดิ์, รัฐบาลไทย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง พ.ศ. 2498-2514 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2514, หน้า 121
- ¹⁷ เชาววัฒน์ สุตลาภา, พรรคการเมือง (กรุงเทพ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), หน้า 267
- ¹⁸ สยามรัฐ ฉบับประจำวัน ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512
- ¹⁹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 292
- ²⁰ เพ็ญ อันชุกดิ์, เรื่องเดิม, หน้า 135
- ²¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง, หน้า 539
- ²² ฉันทนา ธัญญะเศรษฐ์, ขบวนการนักศึกษาไทยกับการพัฒนาประชาธิปไตย วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2530, หน้า 194
- ²³ เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง, หน้า 535
- ²⁴ พยนต์ อัครวิษยนต์, มูลเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2530, หน้า 194
- ²⁵ เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง, หน้า 535
- ²⁶ ดร. กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 90
- ²⁷ เรื่องเดิม, หน้า 91
- ²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92
- ²⁹ ฉันทนา ธัญญะเศรษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 141
- ³⁰ ดร. ณรงค์ ลินสวัสดิ์ และ ดร. รอส พรี่เซีย, อุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยไทย, หน้า 40
- ³¹ ฉันทนา ธัญญะเศรษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 138

- ³² พยงค์ อัสวณิชยนต์, เรื่องเดิม, หน้า 171-172
- ³³ ดร. กนกศักดิ์ แก้วเทพ, เรื่องเดิม, หน้า 39
- ³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39
- ³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64
- ³⁶ ดูเพิ่มเติมใน ดับทเวดา (กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2516)
- ³⁷ จันทนา ธัญจะเศรษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 161
- ³⁸ ดูเพิ่มเติมใน เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, มหาวิทยาลัยชีวิต (พิมพ์วาด 2531), หน้า 118-140
- ³⁹ ดร.กนก วงษ์ตระหง่าน, เรื่องเดิม, หน้า 120
- ⁴⁰ Zimmerman, Robert F. "Student" Revolution in Thailand: The End of The Thai Bureaucratic Polity? February, 1974, p. 7 อ้างจากระวิวรรณ ประกอบผล, เรื่องเดิม, หน้า 95
- ⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79
- ⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 98

★